РАБОТА С НАРКОЗАВИСИМИ ПАЦИЕНТИ – ЗНАЧЕНИЕ, РАЗПОЗНАВАНЕ И МЕНИДЖМЪНТ

Христиана Маджова, Симеон Чоканов

Катедра по консервативно зъболечение и орална патология,
Факултет по дентална медицина, Медицински университет – Варна

WORKING WITH ADDICTED PATIENTS - MEANING, RECOGNITION AND MANAGEMENT

Christiana Madjova, Simeon Chokanov

Department of Conservative Dental Treatment and Oral Pathology, Faculty of Dental
Medicine, Medical University of Varna

РЕЗЮМЕ

Въведение: Днес злоупотребата с наркотици е често срещана и се увеличава непрекъснато. Зависимостта към тях се среща обикновено сред по-младите хора. Рискът при работа с наркозависими пациенти е голям.

Цел: Целта е да се направи анализ на рисковете, значението и насоките в мениджмънта при работа с наркозависими индивиди, което определя подхода и особеностите при лечението им.

Материал и методи: Направен е критичен анализ на наличната научна литература за последните 10 години. Анализирани са и са сравнени резултатите от статии, публикувани в Pubmed, Google Scholar, PubMed Central и ScienceDirect. Направено е собствено проучване сред 47 пациенти на метадонново лечение.

Резултати: Пристрастяването към опиати, най-често хероин, е една от формите на злоупотреба с наркотици, която се счита за потенциално най-вредна. Други често използвани наркотични вещества са стимулантите амфетамини, кокаин и мет-амфетамини. Зависимите индивиди водят хаотичен начин на живот, не обръщат внимание на храненето, здравето и личната си хигиена, в т.ч. и на оралната. Много често употребяващите наркотици са изложени на големи рискове, като предозиране, инфекциозни заболявания и последващи усложнения от нелекуване.

Заклучение: Необходим е правилен подход към наркозависимите индивиди за защита на лекарите и пациентите и с оглед постигането на по-добро физическо, психическо и емоционално,

ABSTRACT

Introduction: Drug abuse is common and is on the rise. Addiction usually occurs among younger people. The risk of dealing with drug addicts is high.

Aim: The purpose is to analyze the risks, importance and guidelines in management when dealing with drug addicted individuals, which determines the approach and specifics of their treatment.

Materials and Methods: A critical analysis has been made on the available scientific literature over the past 10 years. The results of articles published in Pubmed, Google Scholar, PubMed Central, and ScienceDirect were analyzed and compared. Our own study was conducted among 47 patients on methadone treatment.

Results: Opiate addiction, most commonly heroin, is one of the forms of drug abuse that is considered to be potentially harmful. Other commonly used drugs are the stimulants amphetamines, cocaine and methamphetamines. Dependent individuals lead a chaotic lifestyle, neglecting nutrition, health and personal hygiene, incl. oral hygiene. Very often, drug users are at great risk, such as overdose, infectious diseases and subsequent complications of non-treatment.

Conclusion: A proper approach to drug addicts is needed to protect doctors and patients, and in order to achieve a better physical, mental and emotional, incl. oral health. Recognizing drug addicts and treating them properly are key points in good management.

в т.ч. и орално здраве. Разпознаването на наркозависимите пациенти и правилното им третиране са ключови моменти в добрия мениджмънт.

Ключови думи: наркозависими, значение, разпознаване, мениджмънт

Keywords: drug addicts, importance, recognition, management

ВЪВЕДЕНИЕ

Наркотиците са химични вещества, които оказват влияние върху физическите, психическите и социалните функции на човек, като ги променят в различни аспекти (8). Употребата и злоупотребата с наркотични вещества е често срещана и нараства в последните години. Това е социално значим проблем в световен мащаб (8).

Най-често потребителите са млади хора. Все по-често различни медицински специалисти са въвлечени в превантивни и терапевтични дейности, свързани с пациенти, зависими от наркотични вещества. Рискът при работа с наркозависими пациенти е голям. Професионалната подготовка и информираност на отделните лекари е на различно ниво. Това налага обобщаване на проблема и свързаната с него орална и общосоматична патология (2).

ЦЕЛ

Целта на това изследване е да се разгледат усложненията при работата и лечението на наркозависимите пациенти, наличните здравни услуги и бариерите, които тези пациенти имат в здравната промоция.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Изготвен е анализ на научната литература по проблеми, свързани с оралното здраве, изследванията и мениджмънта на наркозависими пациенти, посещаващи дентални практики за период от 10 години, публикувани в базите данни PubMed, Google Scholar, PubMed Central, Web of Science, Scopus и ScienceDirect.

Направено е и наше проучване сред 47 наркозависими пациенти, лекувани с ме-

тадон. Преди изследването са попълнили информирано съгласие и анонимна анкета. По-голямата част от тях са лекувани в МБАЛ „Света Марина“ ЕАД - Катедра по психиатрия и медицинска психология, а амбулаторно са проследени в ДКЦ „Света Марина“ ЕООД – Варна.

РЕЗУЛТАТИ

Злоупотребата с наркотични вещества може да доведе до редица здравословни проблеми, свързани с оралната лигавица и твърдите зъбни тъкани (4). Пристрастяването към опиати, най-често хероин, е една от формите на злоупотреба с наркотици, която се води като потенциално най-вредна. Другите наркотични вещества, които са често използвани, са стимуланти, като амфетамини, кокаин и метамфетамини. Зависимите индивиди водят хаотичен начин на живот, не обръщат внимание на храненето и здравето си, включително и оралното. Много често те са изложени на големи рискове – предозиране, инфекциозни заболявания, както и усложнения от нелекуване.

При преглед на пациенти на метадонна терапия наблюдавахме висока честота на зъбния кариес. При анкетирането им установихме, че това най-вероятно се дължи на техните хранителни навици и честата употреба на сладки храни, както и занижената им орална хигиена. Литературните данни сочат, че малнутрицията при наркозависими е причина за появата на ангуларен хейлит, кандидози и глосодиния (7).

При голяма част от изследваните установихме, че болката е замаскирана от опитите. По този начин заболяванията в уст-

ната кухня остават незабелязани, респ. неразпознати. При много от пациентите се наблюдават допълнителни заболявания като хепатит В и С. Според някои автори някои пациенти могат да посещават денталните лекари с цел да си набавят аналгетици (3,5).

Проведохме тази анонимна анкета сред наркозависимите пациенти, лекувани в МБАЛ „Света Марина“ ЕАД и проследявани в ДКЦ „Света Марина“ ЕООД, с оглед изясняване на тяхната нагласа за лечение и как денталните лекари биха се справили с техните проблеми.

На въпроса дали пациентите са ходили на преглед при дентален лекар в последните шест месеца само 23.4% от респондентите (11) отговориха положително, 12.76% (6) посочиха, че не са ходили на зъболекар през последната година, 23.4% (11) - не са ходили през последните 2 години, а 40.42% (19) - не помнят кога последно са били на преглед в дентален кабинет (Фиг. 1).

Фиг. 1. Колко често наркозависимите посещават дентален лекар

Относно достъпа до дентални услуги и трудности при лечение – 6 (12.76%) посочиха, че са имали проблеми, 51.06% (24), че не са имали проблеми, а 36.17% (17) са отбелязали, че не са правили даже опит да си запишат час и да посетят дентален лекар (Фиг. 2).

Фиг. 2. Достъп до дентални услуги и срещат ли трудности при лечение

Анкетираните наркозависими пациенти бяха помолени да отговорят на въпроса дали са имали проблеми с денталното си здраве през изминалата година и дали са се консултирали със стоматолог.

Отговорите, които получихме, могат да се обобщят така: почти 1/5 от наркозависимите, т.е. 19.14% (9), съобщават, че не са имали оплаквания; 80.85% (38) пациенти съобщават, че са изпитвали дискомфорт в устата и са имали някакъв проблем – болка или кариес. Някои от респондентите са отговорили, че са имали няколко оплаквания (Табл. 1). От тях само 21% (8) са потърсили помощ от дентален лекар, другите са игнорирали проблема.

Табл. 1. Проблеми, които самите пациенти отчитат относно денталното си здраве

Дентални проблеми	
Зъбобол	32
Кариес	23
Паднала obturation	11
Скърцане със зъби	11
Кървене на венците	18
Загуба на зъб	17
Нямал/а съм оплакване	9
Консулт с дентален лекар при наличие на проблем	
Да, ходих при зъболекар	8 (21%)
Не съм ходил/а	38 (79%)

ДИСКУСИЯ

В рамките на България, данните сочат, че общо 0.4% от общото население на страната е употребявало някакъв опиоид (хероин, морфин, метадон и т.н.) поне веднъж в живота си, което изразено числово означава, че около 2000 души на възраст между 15 и 64 години са употребявали поне веднъж в живота си опиоид (1).

Мнозинството от опитващите дрога не продължават и не развиват зависимост. Фактори, които оказват влияние върху индивида за направения избор, са семейството и личното изградено умение за избор. Някои от експериментиралите преминават в следващата фаза – на активно тър-

сене. На този етап употребяващите са сигурни, че се контролират. Ако търсенето на наркотични вещества се задълбочи и стане активно, употребата им измества другите жизнени интереси и ценности (2). Употребата се превръща в злоупотреба и се появяват психологическите и социални проблеми. Това е пътят към зависимостта.

Злоупотребяващите с наркотични вещества са обикновено хора от по-ниски прослойки на обществото, но не винаги. Лошото хранене при тези пациенти е почти тенденция. Наблюдава се прием на нездравословни храни с много захари и калории (11). Друга тенденция е липсата на доходи, което прави денталното лечение неприоритетно. Пациентите са недисциплинирани, водят хаотичен начин на живот, което прави редовното им лечение невъзможно (13).

Оралните и дентални проблеми са сред най-разпространените здравословни проблеми при пристрастените към наркотици (10). Злоупотребата с наркотици има както директно, така и индиректно влияние върху оралното здраве. То може да се обостри и индиректно чрез лошия начин на живот на потребителите на наркотици (15).

Данните, които получихме, показват, че злоупотребяващите рядко имат 6-месечни прегледи, както и по-рядко ходят при дентален лекар. Много често, дори при наличие на проблем, те го negliжират. Анкетата показва ясно кои са проблемите при наркозависимите у нас, както и за отказа им от лечение при дентален лекар. Резултатите корелират с други проучвания.

Много често наркозависимите срещат трудности при желание за лечение и достъп до дентални услуги. Според изследване на Dawkes M и съавт. денталните лекари имат отрицателна нагласа към пациентите, които употребяват наркотични вещества (6). Понякога пациентите прибягват към лъжата, за да скрият проблемите, които имат, заради социалната стигма относно злоупотребата с вещества.

Денталните лекари трябва да разпознават симптомите на наркотичната зависимост, да бъдат подготвени и да знаят как да реагират при такъв тип пациенти. От изключителна важност е лекарите да бъдат имунизирани за хепатит А и В.

Според Shekarchizadeh H. проблем е и липсата на всеобхватни познания сред денталните специалисти относно важността и необходимостта от проучвания, както и опасността от предаване на вируси като хепатит и ХИВ по време на лечение (15).

По данни на Robinson PG предотвратяването и лечението на денталните заболявания сред наркоманите може да улесни тяхното рехабилитационно лечение и да спомогне за възстановяването от тази зависимост (12).

В по-голямата част от света липсват адекватни програми за здравеопазване при наркозависими индивиди. Това е бариера пред пациентите за орална здравна промоция – както за изследване, така и за лечение. Shekarchizadeh H. посочва, че липсват и специализирани клиники, както и протоколи за оценка на оралните заболявания и усложнения при тази група пациенти (15).

Независимо от причините, които водят до влошеното дентално здраве на наркозависимите, то е неоспорим факт. За доброто и качествено лечение на тези пациенти е необходима колаборация между денталните лекари и лекарите от други специалности и социалните работници, които се грижат за тях.

В проучване на Scheutz F. и съавт. се посочва, че бивши потребители на наркотични субстанции са били смутени от това как изглежда устата им (14). Според друго изследване, касаещо интравенозни потребители на хероин – тяхната усмивка има негативен ефект върху социалния им живот (9).

Появата на компрометирани пациенти е често срещана. Лекарите по дентална медицина трябва да са добре подготвени, за да ги разпознават и знаят как да предо-

твратят проблемите, свързани с употребата на наркотични вещества.

Важен е и адекватният мениджмънт на лекарите с тези пациенти, за да се постигне повишаване на физическото, психическото и емоционалното им здраве, за което допринася и доброто им орално здраве.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Денталните лекари обикновено имат отрицателна нагласа и нежелание да лекуват наркозависими. От друга страна, самите пациенти рядко са заинтересовани за своето орално здраве, имат ниско ниво на заинтересованост към оралните си проблеми и рядко търсят дентална помощ.

Затова е необходимо изграждането на правилен подход към наркозависимите индивиди за защита на лекарите и пациентите и с оглед постигането на по-добро физическо, психическо и емоционално, в т.ч. и орално здраве. Разпознаването на наркозависимите пациенти и правилното им третиране са ключови моменти в добрия мениджмънт.

БЛАГОДАРНОСТИ

Изказваме нашата сърдечна благодарност към проф. д-р Христо Кожухаров, д.м.н, ръководител на Катедрата по психиатрия и медицинска психология на МУ-Варна за неговата подкрепа при осъществяване на проучването!

ЛИТЕРАТУРА

1. Кожухаров Х., Ефективност и ефикасност при лечение на зависими пациенти с акцент върху метадонови програми, 2017 Варна, Стено
2. Куценок И., Димитров Г., Злоупотреба и зависимост от психоактивни вещества, София, Фондация „Институт по поведенчески стратегии“ 2004
3. Balevi B, Breen L, Kranowski J The dentist and prescription drug abuse. J Can Dent Assoc 1996; 62: 56–60.
4. Bullock K Dental care of patients with substance abuse. Dent Clin North America 1999; 43: 513–526
5. Crossley H L Management of the active or recovering chemically dependent dental patient. MSDA Journal 1996; 39: 85–86.
6. Dawkes M, Sparkes S, Smith M. Dentists' responses to drug misusers. Health Trends, 1995; 27(1): 12–4
7. Freidlander A H, Gorelick D A Dental management of the cocaine addict. Oral Surg Oral Med Oral Pathol 1988; 65: 45–48.
8. Fudin H. R., Babin J. L., Hong L. T., et. al., Drugs of Abuse, Journal Side Effects of Drugs Annual, 2018, 40 (4): 29–89
9. Madinier I, Harrosch J, Dugourd M, Giraud-Morin C, Fosse T. The buccal-dental health of drug addicts treated in the University hospital centre in Nice. Presse Med, 2003; 32 (20): 919–23
10. Metsch LR, Crandall L, Wohler-Torres B, Miles CC, Chitwood DD, McCoy CB. Metand unmet need for dental services among active drug users in Miami, Florida. J Behav Health Serv Res, 2002; 29 (2): 176–88
11. Molendijk B, Ter Horst G, Kasbergen M, Truin G J, Mulder J Dental health in Dutch drug addicts. Community Dent Oral Epidemiol 1996; 24: 117–119.
12. Robinson PG, Acquah S, Gibson B. Drug users: oral health-related attitudes and behaviours. Br Dent J, 2005; 198 (4): 219–24.
13. Scheutz F Five-year evaluation of a dental care delivery system for drug addicts in Denmark. Community Dent Oral Epidemiol 1984; 12: 29–34.
14. Scheutz F. Dental habits, knowledge, and attitudes of young drug addicts. Scand J Soc Med, 1985; 13 (1): 35–40
15. Shekarchizadeh H., Khami M., Mohebbi S. et al. Oral Health of Drug Abusers: A Review of Health Effects and Care, Iranian J Publ Health, Vol. 42, No.9, Sep 2013, pp.929–940

Адрес за кореспонденция:

Христиана Маджова
Факултет по дентална медицина
Медицински университет-Варна
бул. Цар Освободител 84
9002 Варна
e-mail: christianana.madjova@gmail.com